PRIEDAS
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS
2006 BALANDŽIO 8 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr.69 (14)

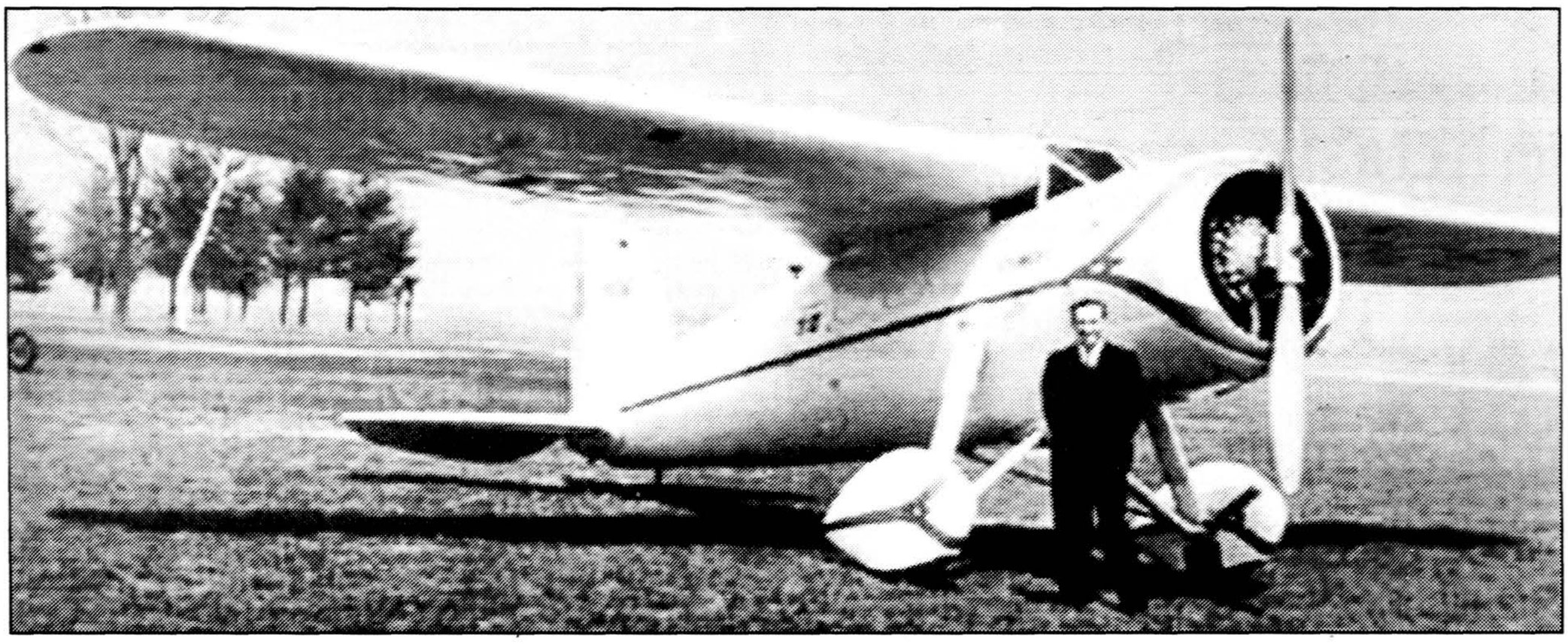

„Lituanica II", pasiruošusi pakartoti Dariaus ir Girėno skrydį per Atlantą. Prie lėktuvo — Feliksas Vaitkus.

Antrasis transatlantinis skrydis

„Lituanicos II" skrydžio per Atlantą 70–metis

VYTAUTAS PESECKAS

„Lakūnų dėmesiui! Yra daromas žygis sekančiais metais baigti Dariaus ir Girėno pradėtą darbą – be nutūpimo iš Niujorko pasiekti Kauną."

Sparnuotas žmogus – nemari, sena svajonė paliko gilius pėdsakus žmonijos istorijoje. Jau nuo senų laikų žmogus stebėjo, kaip baltos žuvėdros, išskėtusios sparnus, klykdamos skraidė ežerų ir jūrų pakrantėmis. Žmogus stebėjo ir pavydėjo, kai vasarą aukštai padangėje suko ratus gandrai, kildami aukštyn ir aukštyn. Žmogus stebėjo ir pavydėjo, kai virš kalnų viršūnių, kur debesys ir žaibai, stiprius sparnus išrietęs skaldė kondoras. Žmogus ilgėjosi sparnų.

Aviacijos plk. ltn. Antanas Mačiuika, veikalo *Oreivystė,* išleisto Lietuvos aeroklubo 1937 m. Kaune, skyriuje „Oro užkariavimas legendose" rašo:

„Žmogaus noras pakilti nuo žemės ir skristi yra tiek senas, kiek sena yra žmogaus vaizduotė... Daugybė įvairių kliūčių žemėje – kalnai, bedugnės, pelkės, vandenynai vertė žmogų gailėtis, kad jis neturi sparnų. Skraidą ore paukščiai ir vabzdžiai sukeldavo žmogui pavydą. Laisvesnį padarą už paukštį žmogus sunkiai įsivaizduoja. Visa tai rado atspindį žmogaus dvasios kūriniuose – visų tautų senose legendose, mituose, dainose."

Ir lietuvių liaudies poezijoje atsispindi sparnų ir aukštybių ilgesys, kai mūsų protėviai dainavo:

„Lėkčiau, lėkčiau, kad galėčiau,
tokius sparnus, kad turėčiau,
kaip garnys".

arba:

„Skolinčiau sparnelius ir raibas plunksneles pas raibą gegulą, girios paukštužėlį...

Iš šių ir daug kitų lietuviškų liaudies dainų galima padaryti išvadą, kad lietuvių tautoje jau žiloje senovėje reiškėsi noras skraidyti, sparnais pakilti nuo žemės. Kaip ir visų tautų seni dievai, geros ir piktos dvasios turėjo galią lėkti, taip ir mūsų rūstusis Perkūnas baladodavosi padebesiais, važinėdamas ugniniais ratais. O mūsų mirę ar žuvę kautynėse karžygiai, sudeginti drauge su savo žirgais ant laužo, nuskrisdavo dūmais ir liepsnomis į dausas. Jono Basanavičiaus pasakų rinkinyje, *Iš vėlių bei velnių gyvenimo* rasime daug padavimų ir legendų apie „raitus sparnuočius", pomirtinius karžygius skrajūnus. Tie pasakojimai yra išlikę lietuvių tautosakoje net iki šių dienų. Bet ne vien legendose ar pasakose mūsų protėviai skraidė. Buvo ir bandžiusių sparnais pakilti, nuo žemės atsiplėšti. Tai savamoksliai išradėjai Lietuvoje, mėginę skristi pačių padarytais sparnais.

Bet oreivystės užuomazgos laikais Lietuva nešė sunkų rusų caro priespaudos jungą, kuris tautai neleido žengti didžiųjų išradimų keliu kartu su kitomis tautomis. Be savamokslių, iš liaudies kilusių meistrų oreivystės užuomazgos laikais buvo ir lietuvių ar Lietuvoje gyvenančių mokslininkų, kurie domėjosi lengvesnių ir sunkesnių už orą skraidymo aparatų kūrimu. Bet jie nieko neprisidėjo prie Lietuvos oreivystės išsivystymo. Oreivystė Lietuvoje pradėjo kilti nuo XX a. antrojo dešimtmečio. Ją įkūnijo Lietuvos neprikl[illegible] lausomybės kovose pirmieji lietuviai savanoriai lakūnai, baigę pirmąją Lietuvos karo aviacijos mokyklą. Iš jų, pirmųjų aviacijos pionierių lakūnų kraujo, išaugo stiprūs Lietuvos sparnai. Juk Dariui ir Girėnui sparnus davė Lietuva!

Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydžio į Lietuvą tragiška pabaiga sukrėtė viso pasaulio lietuvius. Lakūnų žūtis netoli skridimo tikslo nuliūdino Lietuvą ir taip pat lietuvius Amerikoje. Bet netrukus, aprimus liūdesiui ir nusivylimui, papūtė nauji ryžto vėjai – lietuviai Amerikoje ėmė kalbėti apie galimybę pakartoti skridimą per Atlantą ir užbaigti Dariaus ir Girėno pradėtą žygį. Ir pastatyti didvyriams iškilmingą paminklą Čikagoje. Juk Pirmojo pasaulinio karo JAV kariuomenės veteranai Darius ir Girėnas augo, mokėsi ir brendo Čikagoje. Čikagoje jiems kilo mintis skristi per Atlanto vandenyną į gimtinę. Čikagoje pirko lėktuvą, kurį pavadino „Lituanica". Čikagoje rengėsi skridimui. Čikagos lietuviai lakūnų pasiruošimą skrydžiui rėmė, padėjo morališ-

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Antrasis transatlantinis skrydis • Rašytojui Liudui Dovydėnui — 100 • Fotografijose — laisvės istorija • Vatikanas: jei Vilnius priklauso Lietuvai, tai Lietuva priklauso Sovietų Sąjungai • Violeta Urmana Metropolitan Operos rūmuose • Eglė Perednytė— Eilėraščiai • Šiaurės Amerikos Lietuvių muzikos sąjung[illegible]eimą pasitinkant

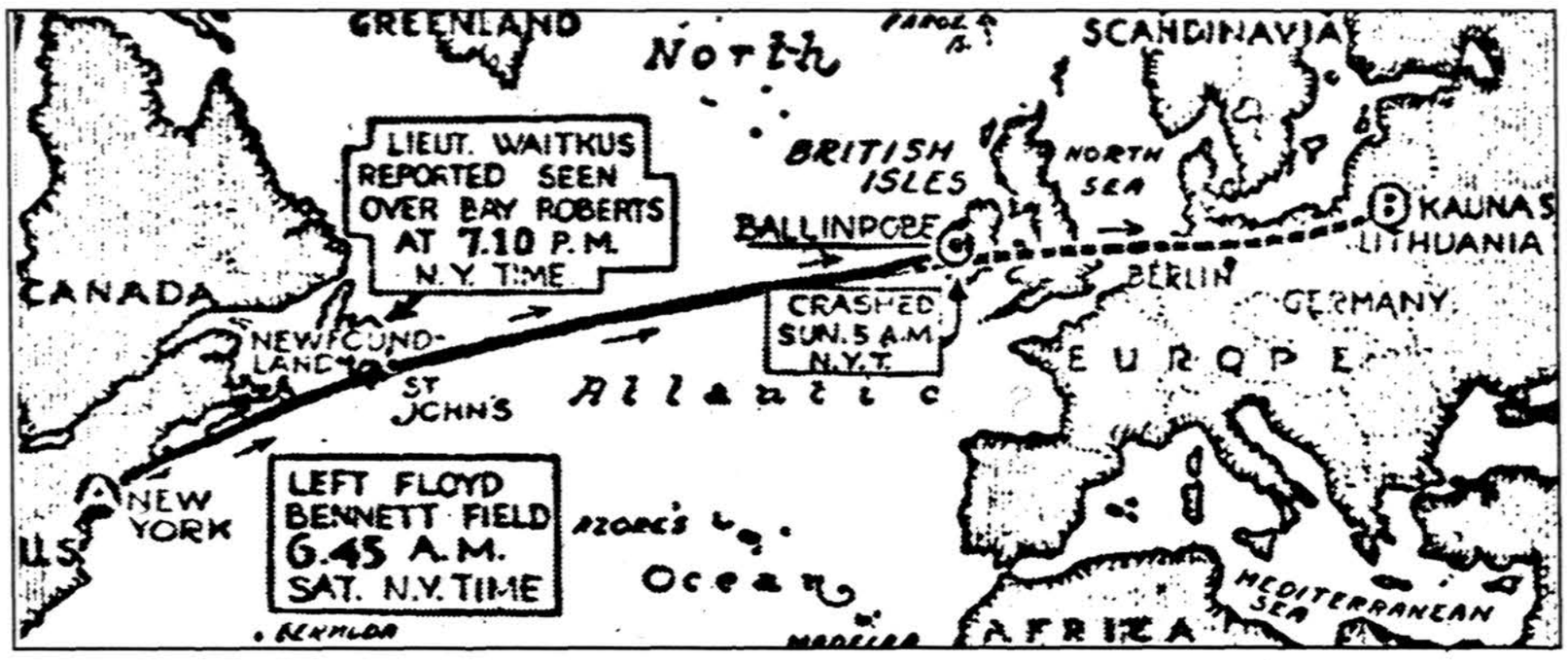

Antrasis transatlantinis skrydis

Atkelta iš 1 psl.

kai ir finansiškai. Abu kilnūs JAV lietuvių užmojai buvo įgyvendinti.

Čikagoje einąs tautinės krypties mėnesinis žurnalas *Margutis*, kuris išlaikė ir savo radijo programą, paskelbė, kad rugpjūčio 27 d., sekmadienį, Birutės darže vyks „Margučio" piknikas. Piknike bus galima sutikti lakūną D. Tamošaitį, kuris 1934 m. skris į Lietuvą. Žurnalo *Margučio* rugpjūčio 27 d. numeryje taip pat paskelbta, kad per pikniką bus galima pasikraidyti lėktuvu ir susipažinti su lakūnais Tamošaičiu, Janušausku ir Mārozu, žadančiais skristi į Lietuvą.

Taip pat ir Tėvynės ir Vienybės savaitraščiuose pasirodė skelbimas: „Lakūnų dėmesiui! Yra daromas žygis sekančiais metais baigti Dariaus ir Girėno pradėtą darbą – be nutūpimo iš Niujorko pasiekti Kauną. Visi Amerikos lietuviai lakūnai suinteresuotieji tuo klausimu, platesnių žinių gali gauti pas Lietuvos karo aviacijos lakūną ltn. Povilą Nakrošių".

Ltn. P. Nakrošius buvo atvykęs iš Lietuvos į New York atostogų, svečiavosi pas savo gimines, bet jo sumanymas nesulaukė atgarsio.

1933 metų vasarą paaiškėjo, kad dauguma lietuvių ir lietuvių visuomenės veikėjų pritarė antrojo skridimo į Lietuvą idėjai, pritarė ir paminklų statybai.

1933 m. liepos 26 d. Lietuvos konsulate Čikagoje Dariaus ir Girėno skridimo rėmėjų ir fondo globėjų posėdyje buvo nutarta pastatyti žuvusiems didvyriams paminklą. Skridimo rėmėjų komitetas pasivadino Dariaus ir Girėno paminklo statymo komitetu, ir pradėjo kaupti lėšas. Spalio 8 d. Harlem oro uoste, tarp 87 ir Harlem gatvių, Bridgeporto lietuvių aeroklubas (Lithuanian Aero Club of America) surengė pirmąją lietuvių aviacijos dieną. Nuosavais lėktuvais skraidė klubo pirmininkas ir jo įkūrėjas A. Kiela, J. Krivis, E. E. Pivarūnas, A. Vydžius. Parašiutais šoko viena mergaitė ir vienas vyras. Renginyje dalyvavo labai daug žmonių. Gautas pelnas buvo skirtas Dariaus ir Girėno paminklo fondui. Taip pat spalio 28 d. Čikagos gatvėse buvo renkami pinigai paminklo fondui.

1933 m. rugsėjo 10 d. Čikagos dienraščio *Naujienų* redaktoriaus dr. Pijaus Grigaičio iniciatyva buvo sušauktas transatlantinio skridimo pasitarimas. Pasitarime dalyvavę apie dvidešimt žymesniųjų lietuvių, visuomenės veikėjų entuziastiškai nutarė Amerikos lietuvių vardu bandyti organizuoti antrąjį skrydį per Atlantą į Lietuvą. Tam reikalui įkūrė nuolatinę skridimui remti Amerikos Lietuvių Trans – Atlantinio Skridimo sąjungą (ALTASS). Jos pirmininku išrinko Antaną Kartaną.

Antrojo skridimo per Atlantą idėja susilaukė didelio pritarimo viso pasaulio lietuvių tarpe. ALTASS išvystė labai gyvą ir plačią veiklą – įsteigti skyriai, skridimo rėmėjų komitetai. Buvo rengiamos aviacijos dienos, aviacijos pokyliai, koncertai. Amerikos lietuviai mielai dalyvaudavo ALTASS renginiuose ir aukojo antrojo skridimo reikalams. Aukos plaukė į ALTASS iždą ne tik iš JAV, bet ir iš Lietuvos, Kanados, Pietų Amerikos.

1933 m. sausio 31 d. *Naujienų* dienraštis paskelbė, jog ALTASS Kalifornijoje nupirko panaudotą šešių vietų „Lockheed Vega" 5 B tipo lėktuvą. Už jį sumokėjo 7,272 dol. Šio tipo lėktuvas buvo plačiai naudojamas oro linijose. Juo skraidė ir pasaulinio garso lakūnai – Wiley Post, Amelia Earhart Putnam, James Mattern.

Balandžio 15 d. lėktuvas atskrido į Ford – Lansing orouostą, apie 30 mylių į pietrytčius nuo Čikagos. Jį atskraidino prityręs lakūnas Juozas James – Janušauskas su kuriuo ALTASS jau anksčiau pasirašė sutartį, kad jis įvykdys skridimą į Lietuvą. Buvo sutarta, kad jam ruošiantis skristi jis gaus 100 dol. algos per mėnesį, o atlikus skridimą be nutūpimo iki Kauno, jam bus padovanotas ir pats lėktuvas su visais prietaisais. Janušauskas, taip pat, pagal sutartį turėjo dalyvauti visuose ALTASS renginiuose, kurių tikslas – rinkti lėšas lėktuvui įsigyti.

Lakūnas Feliksas Vaitkus.

Balandžio 22 d. Ford – Lansing oro uoste buvo suruošta aviacijos diena ir nupirkto lėktuvo krikštynos. ALTASS valdybos pirmininko trylikametė duktė Venta lėktuvą pakrikštijo vardu „Lituanica II".

Pagal planą skridimas į Lietuvą turėjo įvykti dar 1934 m. Pasamdytas lakūnas James – Janušauskas pradžioje su ALTASS žmonėmis gražiai bendradarbiavęs, ėmė kelti naujus reikalavimus. ALTASS vadovybė su jo reikalavimais nesutiko ir 1934 m. gegužės 12 d. jo paslaugų atsisakė. Tą pačią dieną tokiomis pat sąlygomis buvo pasirašyta nauja sutartis su JAV armijos atsargos leitenantu Feliksu Vaitkum.

Feliksas Vaitkus gimė 1907 m. birželio 20 d. Čikagoje. Jo tėvai buvo žemaičiai. Tėvas Antanas, kilęs iš Gruzdžių, o motina Marija Stankevičiūtė iš Žagarės. 1904 m. Vaitkai emigravę į Ameriką, apsigyveno Čikagos mieste, kur Antanas tapo vandentiekio įrengimo darbuotoju ir įkūrė savo dirbtuvę.

Feliksas 1924–1928 m. mokėsi Parker ir Lindblom vidurinėse mokyklose ir Čikagos universitete. 1928 m. spalio mėn. įstojo į JAV kariuomenę. Po pradinio karinio apmokymo buvo paskirtas į Ford Rilly inžinerijos dalinį, Kansas valstijoje. 1929 m. birželio mėn. perkeltas į March Field aviacijos mokyklą, Kalifornijoje. Vėliau buvo pasiųstas į Kelly Field, Texas valstijoje, į aviacijos mokyklą pažengusiems lakūnams, kurią baigė 1930 m. birželio 21 d. Jam buvo suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis, su teise dėvėti lakūno sparnelius. Leitenantas Vaitkus pusantrų metų tarnavo elito 94-oje naikintuvų eskadrilėje, kuri I pasauliniame kare aktyviai dalyvavo oro kautynėse virš Prancūzijos, numušė 69 vokiečių karo lėktuvus. Eskadrilei tada vadovavo amerikiečių karo lakūnų „ace" kapitonas Eddie Richenbacker, kuris pats numušė 26 vokiečių lėktuvus.

Mažinant JAV armijos aviacijos lakūnų etatus, 1931 m. spalio mėn. Feliksas Vaitkus paleistas į atsargą, apsigyveno Kohler miestelyje, WI, kur būsimam uošviui inžinieriui Anton Brotz padedant, Kohler oro uoste, įsteigtoje aviacijos mokykloje dvejus metus ėjo skraidymo instruktoriaus pareigas. Jau prieš pasirašant sutartį su ALTASS dėl skridimo per Atlantą, Vaitkus buvo įsitraukęs į Antrojo transatlantinio skridimo sąjungos veiklą, kaip lakūnas dalyvavo jos renginiuose, skraidino keleivius ir buvo pareiškęs, jog skrisiąs į Lietuvą.

1934 m. vasarai įpusėjus, Feliksas Vaitkus perėmė „Lituanica II" savo žinion, vedė Anton Brotz dukterį Martą, ir su savo uošviu ėmė ruoštis skridimui. Lėktuvui buvo užsakytas naujas 550 AJ galingumo variklis, nupirktas dviejų menčių propeleris, lėktuvo liemenyje panaikinti langai, įtaisyti papildomo kuro bakai sparnuose ir keleivių kabinoje, pagaminti aerodinaminiai ratų gaubtai, įtaisytas radijo kompasas.

Lėktuvo įrengimo darbams užtrukus ir nepalankiam rudens orui artėjant, planuotas 1934 m. skridimas buvo atidėtas iki 1935 m. pavasario. Lietuvių visuomenė Amerikoje pradėjo nekantrauti, atsirado ir priešininkų.

1935 m. pavasarį pagrindiniai „Lituanica II" lėktuvo pagerinimo darbai buvo užbaigti.

Lygiagrečiai vyko Dariaus ir Girėno paminklo projekto darbai. Tų metų gegužės 5 d. prie 67-osios ir California Ave., Marquette parke, padėti paminklui pamatai, vėliau iškilmingai įkastas kertinis paminklo akmuo.

Gegužės 24 d. Feliksas Vaitkus iš Čikagos išskrido į New York Floyd Bennett oro uostą, iš kurio ruošėsi

pakilti skridimui į Lietuvą. Vaitkus, kaip New York miesto garbės svečias, nemokamai apgyvendintas „Half Moon" viešbutyje, Coney Island, N.Y. Čia jam teko sugaišti bemaž keturis mėnesius belaukiant gero oro ir Floyd Bennett oro uoste vadovų leidimo pakilti skrydžiui per Atlantą į Lietuvą. Nežinodami ir nesuprasdami Vaitkaus tikrosios padėties dėl delsimo išskristi, priešininkai skleidė įvairias paskalas.

Sidabrinis lėktuvas lėtai kopdamas aukštyn pasuko į Atlantą. Pamažu silpnėjo variklio gaudesys, rytmečio migloje sutirpo Lituanicos II kontūrai.

Bet kasdieniniai pranešimai apie orą buvo liūdni: priešiniai vėjai, ūkanos, žemi debesys, lietūs virš Atlanto, tropinės audros išilgai vandenyno krantų ir panašiai. Nepaisant lietuviškų užgauliojimų, atidėliojimų dėl blogo oro ir laukimo leidimo pakilti Feliksas buvo ramus, jo nervai „geležiniai". Jis planavo, kad Kauną pasieks per 28 val., skrisdamas vidutiniškai 170 myl./val. Pirmąsias skridimo valandas su 700 gal. benzino svoriu lėktuvas nebus toks greitas, skris apie 140 myl./val.). Po to „Lituanica II" skris į Kauną pasiekdama 175. 180 myl./val. (280-290 km/val.). Pakils New York 5 val. ryto iš Floyd Bennett oro uosto. Apie 8 val. ryto bus virš Halifax, Kanados uosto. 12 val. Vaitkus jau pasieks Newfoundland krantus. O apie pirmą pradės skrist skersai vandenyno. 7 val. vakaro jis bus perskridęs didesnę dalį Atlanto, o apie 12 val. nakties bus tarp Airijos ir Anglijos. Airijoj Vaitkus praskris virš Athlone, kurios radijo stotis teiks jam oro pranešimus, muziką ir radijo signalus navigacijai. Anglijoje lakūnas praskris virš Liverpool uosto. Kitą dieną, apie 4 val. ryto, Vaitkus bus virš Kopenhagos, Danijoje. Apie pusę aštuntos iš 5,000–10,000 pėdų aukščio (1,500-3,000 m.) jis jau galės matyti Lietuvos krantus, kuriuos skalauja Baltijos jūros bangos, ir Klaipėdos uostą. Ten jį žada pasitikti LAK civiliniai ir karo lėktuvai ir palydėti į Kauno oro uostą, kurį pasieks 3 val. po pietų.

Ltn. Feliksui Vaitkui New York belaukiant tinkamo oro ir Floyd Bennett oro uosto leidimo pakilti skrydžiui per Atlantą į Lietuvą, liepos 28 d. Marquette parke, dalyvaujant 60,000 žmonių miniai, įvyko didžiulės paminklo Dariui ir Girėnui atidengimo iškilmės. Paminklą atidengė jo autorius, architektas Kazys Koncevičius. Granito paminklą puošė prancūzų kilmės skulptoriaus Raul Josset bronziniai lakūnų profiliai.

Tuo metu virš paminklo skraidė 5 lėktuvai, pilotuojami lietuvių lakūnų. Iš lėktuvų ant paminklo buvo barstomos gėlės. Grojo orkestrai, giedojo chorai, pro atidengtą paminklą pražygiavo JAV karių – veteranų daliniai, tautiniais drabužiais apsirengusios merginos, lietuvių organizacijos. Dariaus ir Girėno paminklo statymo komitetui paminklas kainavo 11,459 dolerių.

Po keturių mėnesių skaudaus laukimo tinkamo oro ir Floyd Bennett oro uosto leidimo pakilti ir skristi per Atlantą, rugsėjo 21 d., 4 val. ryto, Feliksas Vaitkus su žmona ir uošviu taksi atvažiavo į oro uostą. „Lituanica II" jau prieš aušrą buvo išvežta iš angaro. Vaitkus apžiūrėjo grakštų sidabrinį lėktuvą, paruoštą tolimam ir pavojingam skridimui. Jo išlydėti atvyko draugai lakūnai, pažįstami ir didžiulis būrys korespondentų, taip pat ALTASS atstovas A. Vaivada. Dar viešbutyje telefonu iš New York su Vaitkum atsisveikino, linkėdamas laimingo ir sėkmingo skridimo į Kauną, Lietuvos konsulas Petras Daužvardis, o iš Washington – Lietuvos ministras Paulius Žadeikis.

Korespondentų fotografuojamas, Vaitkus stipriai apkabino savo žmoną Martą, pabučiavo ir įkopęs į „Lituanicos II" kabiną užvedė variklį. Netrukus „Lituanica II" nuriedėjo į startavietę. Pūtė silpnas šiaurės vėjas, o rytų horizonte pasirodė didelė, raudona saulė. „Lituanica II" variklis sustaugė visu galingumu, lėktuvas ėmė greitėti betoniniu kilimo taku. Iš už angaro, kur budėjo pasislėpę, į kilimo taką išlėkė su sirenomis dvi ugniagesių mašinos, taip pat du sunkvežimiai su vandens rezervuarais, policijos ir greitosios pagalbos automobiliai. Floyd Bennett oro uostas buvo atsargus, nes matė daug transatlantinių lakūnų, kurie sunkiai pakrautais lėktuvais neatsiplėšė nuo pakilimo tako, žūdavo liepsnose... 5 val. 45 min. New York laiku „Lituanica II" lengvai atsiplėšė nuo pakilimo tako. Po uodegos ramsčiu buvęs keturių ratų vežimėlis liko ant žemės. Sidabrinis lėktuvas lėtai kopdamas aukštyn pasuko į Atlantą. Pamažu silpnėjo variklio gaudesys, rytmečio migloje sutirpo „Lituanica II" kontūrai.

Aviacijos istorikas, inžinierius Edmundas Jasiūnas 1986 m. knygoje – albume *The Second Transatlantic Flight*, rašo, kad Feliksas Vaitkus savo skridimą vaizdžiai aprašė žurnale *The Wisconsin Engineer*, 1938 m. kovo mėn. numeryje.

„Praskridęs stogų viršūnes ir Long Island įlanką nutariau palaipsniui kilti, – pasakojo Feliksas Vaitkus *The Wisconsin Engineer* žurnale. – Oras buvo ramus, vėsus, matomumas geras ir aš nesijaučiau, kad būčiau išskridęs tolimai kelionei. Pradžioje virš Naujosios Škotijos oras buvo puikus, tačiau netrukus atsirado migla, kuri darėsi vis tirštesnė ir kilo vis aukščiau. Lėktuvas, skrisdamas 4,000 pėdų aukštyje, dar vis buvo per sunkus, kad galėtų kilti kartu su miglos aukštėjimu. Maždaug N. Škotijos viduryje aš jau skridau vien pagal prietaisų rodiklius.

Nuskridus iki Newfoundland, migla vis dar buvo, ir reikėjo nustatyti vietą lėktuvo radijo –kompaso pagalba. Oras buvo ramus. Braižydamas žemėlapyje koordinates galėjau lėktuvo vairus palaikyti keliais.

Skrisdamas virš vandenyno tikėjausi, kad migla po poros valandų pranyks ir aš galėsiu po aklojo skridimo monotonijos atsigauti. Atsitolinęs apie 300 mylių nuo Newfoundland, pradėjau girdėti Athlone radijo stotį. Beliko sekti radijo – kompasą ir tikrinti kryptį su anksčiau apskaičiuotąja.

Lėktuvas vandenyno viduryje nakties metu pateko į sunkumus. Skrisdamas 12,000 pėdų aukštyje, jis įskrido į šalto ir siautulingo oro masę, judančią į pietus. Tiršta migla pasikeitė į stiprų lietų ir pagaliau į šlapią sniegą, kuris gulė ant sparnų ir propelerio taip greitai, kad po pusantros minutės lėktuvas buvo apšalęs ledu ir pradėjo smukti apie 2000 pėdų per minutę greičiu žemyn... Prie tos nelemtos padėties prisidėjo karbiuratoriaus apledėjimas... Laimei, žemesniame aukštyje oras buvo šiltesnis, nuo sparnų nutirpo ledai. Apie 3,000 pėdų aukštyje lėktuvas vėl skrido normaliai ir pavaldžiai. Kai po poros valandų vėl bandžiau pakilti į 12,000 pėdų aukštį, lėktuvas vėl pradėjo apledėti. Teko skristi žemesniame aukštyje.

Apie 150 mylių nuo Airijos krantų migla pranyko. Per beveik 17 valandų nenuleidus akių nuo aklojo skridimo prietaisų tai buvo didelis palengvėjimas. Dabar prietaisai man buvo pradėję raibuliuoti akyse. Praskridęs apie 30 minučių žemiau debesų aš pamačiau žaliąsias Airijos kalvas...

Audrose virš vandenyno bekaitaliojant skridimo aukštį variklis sunaudojo nenumatytai daug degalų. Benzino būtų užtekę tik truputį toliau už Berlyno, bet ne iki Lietuvos. Airija buvo paskendusi rūkuose, Anglija – rūkuose ir lietuje, o Vokietijoje buvo audros. Skrisdamas žemiau debesų ir virš 100 pėdų storio rūko sluoksnio, bandžiau pasiekti Dubliną, bet kur tik akys užmatė, visur žemės paviršius skendo rūke, išskyrus gal 10 mylių skersmens žemės plotą.

Užuot rizikavęs nutūpti kur nors žemyne su jau besibaigiančiais benzino ištekliais ir gal netinkamoje nutūpimui vietoje, aš nusprendžiau pasirinkti nutūpimui vietą šiame plote. Nutūpęs planavau pasiimti 60 galionų benzino ir tęsti kelionę į Lietuvą, kur pagal pranešimą oras buvo geras.

Suradęs tinkamo didumo pievą, pirmiausia nubaidžiau nuo jos gyvulius. Tūpdamas poros pėdų atstume praskridau šieno kupetą ir vieną iš tų akmeninių airiškų tvorų, kai vėjo gūsis vieną sparną pakėlė, o kitas užkliudė žemę. Lėktuvas staiga apsisuko, sužalodamas važiuoklę, dešinį sparną, priekinę liemens dalį ir propelerį. Po to visiška tyla... Išgirdau benzino lašėjimą ir tuojau pat išsirangiau iš lėktuvo, nes nuo įkaitusio išmetimo vamzdžio ar įkaitusių vielų susijungimo jis galėjo užsidegti".

Feliksas Vaitkus apie 10 valandą ryto nelaimingai nutūpė pievoje netoli Ballinrob miestelio, Airijoje. Per 22 val. 15 minučių nuskrido 5,100 kilometrų nuotolį. Nepaisant, kad tūpdamas aplaužė lėktuvą, Atlantą sėkmingai perskrido. Iki jo skridimo – Atlantą įveikė tik penki lakūnai: 1927 m. Charles Lindbergh, 1932 m. Amelia Earhart, 1933 m. Wilei Post, Jimi Mattern ir James Mallison. Aviacijos metraščiuose Felikso Vaitkaus skridimas per Atlantą įrašytas kaip lietuvio lakūno garbingas žygis.

Kai Vaitkus liūdnai žiūrėjo į aplaužytą „Lituanica II", susirinko apylinkės gyventojai, kurie sužinoję, jog jis perskrido Atlantą, sveikino ir džiaugėsi, kad liko gyvas ir sveikas, pakvietė pusryčių ir padėjo jam nuvykti į Ballinrob miestelį. Iš ten Vaitkus telegrama pranešė Čikagai apie nutūpimą Airijoje.

Iš pradžių jis galvojo vietoje susiremontuoti lėktuvą ir tęsti skridimą į Kauną. Tačiau lėktuvas buvo smarkiai aplaužytas. Su ALTASS žinia nutarė jį pargabenti į Lietuvą. Airijos aviacijos mechanikai „Lituanica II" išmontavo ir atvežė į Dublin, kur uoste pakrovė į laivą plaukiantį į Klaipėdą. Vaitkus sutvarkęs transporto reikalus atvyko į Londoną, svečiavosi pas Lietuvos min-

Nukelta į 8 psl.

SEPTEMBER 22, 1...

FLIER OVER OCEAN IN 4,486-MILE HOP; LITHUANIA HIS GOAL

...ung Lithuanian Aviator On Aerial Route Home

Somewhere out in the silence over the grey Atlantic, ...wed by the hopes of two nations, Lieut. Felix Waitkus ...ding at 170 miles an hour today, bound from New York to Kaunas, Lithuania, and distance and speed records for a non-stop solo flight.

- Winging to Lithuania

Flies Ocean But Crashes In Irish Fog

(By United Press.)

Ballinrobe, County Mayo, Irish Free State, Sept. 22 ... Lieut. Felix Waitkus, attempting a non-stop flight from N... York to Lithuania, cracked up in a forced landing near ...

Rašytojui Liudui Dovydėnui — 100

SALVINIJA KALPOKAITĖ

Šiemet minėjome prozininko, publicisto, vaikų literatūros kūrėjo, rašytojo savamokslio, Lietuvos rašytojų sąjungos nario, Lietuvos valstybinės premijos laureato, Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordino kavalieriaus, Liudo Dovydėno 100-asis gimimo metines. Šimtmetis rašytojo gyvenime, tai pretekstas giliau ir plačiau žvilgterti į jo kūrybinį palikimą.

Ar daugelis knygos bičiulių žino apie Liudą Dovydėną? Ar daug rasime skaitytojų, kuriems būtų artima jo kūryba? Nenustebkime, gavę neigiamą atsakymą. Tokie buvo laikai...

Kraštiečio rašytojo Liudo Dovydėno atminimą pagerbė čedasiškiai. Rokiškio rajono vadovai prie parodos, skirtos L. Dovydėnui. Iš kairės: rajono mero patarėjas Antanas Slesariūnas, vicemeras Rimantas Velykis, viešosios bibliotekos direktorė Alicija Matiukienė. S. Kalpokaitės nuotr.

Liudas Dovydėnas – išmoningas pasakotojas, labai socialus rašytojas. Jis buvo meniškos sielos žmogus.

Liudas Dovydėnas ilgus dešimtmečius nepelnytai buvo išbrauktas iš lietuvių literatūros istorijos, jo kūriniai tapo nepageidaujami Lietuvoje. Rašytojui, kaip ir daugeliui to meto inteligentų teko pasitraukti į Vakarus. Nenuostabu, jog Liudo Dovydėno kūryba buvo mažai kam žinoma. Ne ką žinojo ir jo gimtojo krašto – Rokiškio skaitytojai.

Tik 1998 m. rašytojas su žmona sugrįžo į tėvynę. Sugrįžo, kad pasiliktų amžinai. Sugrįžo ir jo kūriniai, kuriuose, anot poeto Kazio Bradūno, meniškai išryškinti įgimti lietuvio charakterio bruožai, vaizdinga aukštaitiška kalba nutapytas kaimo paveikslas. Tik laisvoje ir nepriklausomoje Lietuvoje atsirado galimybė ir mums vis dažniau prisiliesti prie Liudo Dovydėno literatūrinio palikimo. Prof. Elenos Bukelienės, doc. Kęstučio Urbos, Rokiškio rajono Čedasų Liudo Dovydėno pagrindinės mokyklos mokytojos Genovaitės Daugnorienės ir kitų dėka susipažinti su rašytojo spalvinga ir įdomia asmenybe, jo kūryba.

Liudas Dovydėnas gimė 1906 m. sausio 1 d. Trumpiškių kaime, Panemunio valsčiuje, Rokiškio apskrityje. Trumpai lankė Čedasų pradžios mokyklą, vėliau mokėsi savarankiškai, buvo husarų pulko bibliotekos vedėju Kaune. 1938-1940 m. – Lietuvių rašytojų draugijos sekretorius. 1940 m. įkūrė *Genio* žurnalą vaikams, buvo paskirtas Švietimo ministerijos Priešmokyklinio auklėjimo skyriaus viršininku, išrinktas į Liaudies Seimą. Greit praregėjo. Beletrizuotuose atsiminimuose *Užrašai* (1943 m.) labai kritiškai įvertino neseną praeitį. „Ne turto netekimas sunkiausia nelaimė, o laisvo žodžio, tiesos, savojo aš praradimas žudo žmogų", – savo atsiminimuose rašė Liudas Dovydėnas. 1944 m. jis su šeima pasitraukė į Vokietiją. Nuo 1949 m. gyveno JAV, Pennsylvania. Tapo verslininku. 1986 m. persikėlė į Massachusetts valstiją, į nuošalų Lenox miestelį, kur gyveno sūnaus Jono šeima.

L. Dovydėnas kurį laiką redagavo savaitraštį Lietuvių kelias, 1950-1951 m. buvo *Nemuno* žurnalo vyriausiasis redaktorius. Vėliau nuo išeivijos veiklos nutolo. 1996 m. pirmą kartą lankėsi Lietuvoje, dalyvavo romano *Broliai Domeikos* (išleisto Lietuvoje po 60 m.) pristatyme Vilniuje. 1998 m. kartu su žmona grįžo į Lietuvą ir įsikūrė Vilniuje. Mirė 2000 m. liepos 4 d. Palaidotas Antakalnio kapinėse.

Labai šiltai Čedasų žmonės prisimena savo kraštietį. Jis buvo aktyvus pavasarininkų kuopos narys, čia skaitė pirmuosius savo kūrinėlius. Čedasų bažnyčioje mokėsi groti vargonais, giedojo bažnyčios chore, buvo šaunus įvairių vakarėlių, pasilinksminimų organizatorius.

Liudas Dovydėnas kūrybinį kelią pradėjo 1927 m., rašydamas reportažus, feljetonus, apsakymus į savaitinius žurnalus *Karys, Trimitas, dienraštį Lietuvos aidas* ir kt. Išleido daugiau kaip dvidešimt knygų – romanų, apysakų, apsakymų rinkinių, novelių, memuarų bei pasakų vaikams. Žinomiausias kūrinys – *Broliai Domeikos* (1936), gyvai, su atlaidžia šypsena parašytas romanas apie brolių konfliktą. Prof. E. Bukelienės žodžiais tariant, tai autentiška, nudailinta, nesušukuota Lietuvos kaimo freska. Šis romanas buvo pažymėtas Valstybės premija (1936), išverstas į latvių (1938), anglų (1976) kalbas. Pirmasis jo romanas *Ieškau gyvenimo draugo* (1–2, 1934-1935). Tarpukario laikotarpiu per 9 metus buvo išleista 12 knygų. Emigracijos laikotarpio kūrybos kraitė nėra tokia turtinga, per keletą dešimtmečių išleista 10 knygų. Tai apysakos *Naktys Karališkiuose* (1955), *Pašiurpo mano velnias*, (1974), *Vasaros vidudienis* (1979), romanas *Per Klausučių ūlytėlę* (1952) ir kt.

Liudas Dovydėnas – išmoningas pasakotojas, labai socialus rašytojas. Jis buvo meniškos sielos žmogus. Jo kalba žodinga, vaizdinga ir ne per daug archaiška. Rašytojo mėgstamiausias žanras – pasaka, apysaka. Svarbiausią vietą Liudo Dovydėno kūryboje užima kaimo vaizdavimas. Jaučiama ypatingo dvasingumo atmosfera, kuri apeliuoja į žmogaus jausmus. Išeivijos metų kūryboje faktografija atausti vaizdai, vietovardžiai iš rašytojo gimtųjų apylinkių, kitos gyvenimo realijos pinasi su Amerikos gyvenimo vaizdais.

Šių metų sausio viduryje Rašytojų klube Vilniuje vyko jubiliejinis literatūros vakaras. Rašytojų klubo direktorės Janinos Rutkauskienės kvietimu jame dalyvavo ir grupė rokiškėnų. Pilnutėlėje salėje tvyrojo rimtis ir susikaupimas. Nuščiuvę klausėmės Gražinos Ručytės LMTA studento Mantauto Katino atliekamų fortepijoninių kūrinių. Turėjome progos išklausyti prof. Elenos Bukelienės pranešimą apie Liudo Dovydėno gyvenimą ir kūrybą. Apie rašytojo kūrybą vaikams kalbėjo vakaro vedėjas doc. Kęstutis Urba. Savo įžvalgomis pasidalino VU studentė Bernadeta Bumblauskaitė. Ištraukas iš L. Dovydėno romano *Broliai Domeikos* skaitė aktorė Bernadeta Lukošiūtė. Apie rašytojo atminimo išsaugojimą, jo kūrybos populiarinimą, rajono bibliotekose sukauptas rašytojo knygas, kitą vertingą medžiagą mintimis dalinosi Rokiškio rajono meras Edigijus Vilimas, Viešosios bibliotekos direktorė Alicija Matiukienė, Čedasų Liudo Dovydėno pagrindinės mokyklos mokytoja Genovaitė Daugnorienė. Apie rašytojo politines pažiūras, jo abejones ir pasirinkimą savo nuomonę išsakė Lietuvos Respublikos Seimo narys Vytautas Saulis.

Kiek vėliau, atlėgus didiesiems žiemos šalčiams, kraštiečio jubiliejų minėjo ir čedasiškiai. Į atokų Rokiškio rajono kaimą rinkosi tolimi ir artimi svečiai, pakeliui stabtelėję prie Liudo Dovydėno tėviškėje pastatyto paminklinio akmens. Į renginį atvyko prof. Elena Bukelienė, doc. Kęstutis Urba. Plojimų ir didelio vaikų susidomėjimo sulaukė aktorė Bernadeta Lukošiūtė. Renginyje dalyvavo LR Seimo narys Vytautas Saulis, rajono vadovai, grupė bibliotekininkių, pedagogų, rašytojo sūnėnas Vladas Dovydėnas ir kiti. Jaudulio neslėpė ir mokyklos direktorė Aldona Riūkienė, ant kurios pečių gulė nemažai rūpesčių.

Ką čia savi. Visiems rūpėjo, ką pasakys svečiai iš Vilniaus. Prof. Elena Bukelienė apžvelgė Liudo Dovydėno kūrybinį palikimą. „ Jo kūryboje galime atpažinti ne vieną šiuolaikinę problemą", – sakė viešnia. Doc. Kęstutis Urba analizavo kūrybą vaikams. „Sunku pasakyti, kas nusvertų – literatūra suaugusiems ar vaikams", – abejojo svečias. – Net 8 knygas L. Dovydėnas parašė vaikams, 3 iš jų gyvendamas svetur. *Kelionė į pievas* (1936) – pirmoji rašytojo knyga vaikams". Docentas, atsižvelgęs į rokiškėnų nuomonę, pažadėjo, jog į X klasės literatūros vadovėlį numatyta įdėti bent vieną Liudo Dovydėno kūrinį. „ Skaitykite ir tapkite naujais Dovydėnais", – baigdamas palinkėjo Čedasų jaunuomenei". Visi, ypač mažieji šventės dalyviai, susižavėję klausėsi Bernadetos Lukošiūtės skaitomų kūrinių.

Po rimtų kalbų atėjo eilė ir saviesiems pasirodyti. Rašytojo pasakas inscenizavo mokyklos mokiniai. Svečius sužavėjo jų meninė programėlė, vaikų nuoširdumas. Visų dėmesį patraukė mokyklos fojė veikusi mokinių piešinių paroda. Stendai, literatūros parodėlė, mokyklos muziejėlis bylojo apie Liudo Dovydėno vardą, šio krašto kasdienybę ir šventes. ■

Rašyt. Liudo Dovydėno 100–osioms metinėms buvo skirtas literatūros vakaras, įvykęs Rašytojų klube Vilniuje š.m. sausio mėn. S. Kalpokaitės nuotr.

Fotografijose — laisvės istorija

JADVYGA GODUNAVVIČIENĖ

Vilniuje, Lietuvos nacionaliniame muziejuje ir Maskvoje, Lietuvos ambasadoje, surengtos fotografo Juozo Kazlausko (1941—2002) darbų parodos. Taip paminėtos 65-osios autoriaus gimimo metinės, kurių jis pats nesulaukė, nes jau ketveri metai ilsisi Vilniaus Antakalnio kapinių menininkų kalnelyje. Juozas Kazlauskas vadinamas laisvės fotografu. Šio garbingo vardo jis tikrai nusipelnė visu savo gyvenimu ir kūryba.

Juozą Kazlauską pažinojo įvairiausių profesijų žmonės, ypač tie, kuriuos likimas suvedė kovų už laisvę metais, Sąjūdžio kūrimosi dienomis. Kaip pasakoja žmona Dalia Kazlauskienė, Juozą traukte traukė karščiausi istorijos įvykiai. Prisimena, kaip jis, tik ką grįžęs iš ekspedicijos Šiaurėje ir sužinojęs, kad tą dieną virš Gedimino pilies suplevėsuos Lietuvos trispalvė (tai įvyko 1988 metų spalio 7 d.), nė sekundės nedvejojęs, nepailsėjęs čiupo fotoaparatą ir išskubėjo ten, kur šaukė širdis ir profesinė pareiga.

1991 metų sausio 11 d. rusų tankams priartėjus prie užgrobiamų Spaudos rūmų Vilniuje, Juozas tuoj atskubėjo įamžinti šio reginio, kai žurnalistus, spaustuvininkus prievarta, nespėjusius apsivilkti paltų, pasiimti asmeninių daiktų, išvijo į žiemos speigą, išvaikė būrius čia susirinkusių vilniečių, atėjusių ginti savo spaudos, šaudė į ant stogo pasirodžiusius fotografus. Vienas iš jų buvo šio rašinio autorės kolega, laikraščio *Vakarinės naujienos* korespondentas Valentinas Juraitis, kurio vos nekliudė kulka, palikusi žymę rūmų sienoje... Tą dieną ir vėliau, sausio 13-ąją padarytos Juozo Kazlausko fotografijos išsaugojo ateities kartoms nepamirštamus įvykius, po tankų vikšrais gulinčius televizijos bokšto gynėjus, žmones, nuogomis rankomis troškusius stoti į nelygią laisvės kovą ir pagaliau laimėjusius.

Kalbėdamas vilnietiškosios parodos „Juozas Kazlauskas — laisvės fotografas" atidaryme vienas iš Lietuvos fotomeno sąjungos vadovų, žinomas fotomenininkas Stanislovas Žvirgždas, Juozą Kazlauską palygino su įžymiu prieškario Lietuvos kolega Petru Babicku, kuris, kaip ir Juozas, buvo ir fotografas, ir kino operatorius bei režisierius, ir poetas, palikęs įdomų dienoraštį, eilėraščių.

Šiai parodai iš gausaus palikimo atrinkti keli iškalbingi fotografijų ciklai: „Lietuva nuo Sąjūdžio iki šių laikų" (1987), „Tremtis" (1987—1992), „Čečėnija" (1992-1995). Tose fotografijose — gyva istorija, vaizdai iš Sąjūdžio mitingų, sovietų kariuomenės išvedimo iš Lietuvos dienos, Medininkų pasienio posto žudynių pėdsakai, ąžuolų giraitės sodinimas Jono Basanavičiaus tėviškėje Ožkabaliuose, ekspedicijos į lietuvių tremties vietas Sibire ieškant savo artimųjų palaikų. Visos šios temos ypač svarbios Lietuvos laisvės bylai, įprasminant tų dienų įvykių tikrąją esmę ir tiesą, — sakė Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė, atidarant parodą.

O štai ką pabrėžia, kalbėdama apie ekspoziciją, menotyrininkė dr. Raminta Jurėnaitė: „Juozas Kazlauskas fotografavo lemiamų naujosios Lietuvos istorijos įvykių sūkuryje. Su šeima dar vaikas išvežtas į Sibirą, išgyvenęs tremtį, jis pasitiko permainas, kaip pilietinį ir profesinį iššūkį, jautė pašaukimą ir pareigą dokumentuoti permainų kroniką, kaip istorijos liudytojas. Kazlausko fotografijų ciklai — vaizdinis svarbiausių kovos dėl nepriklausomybės įvykių metraštis. Daugelį šių fotografijų, kaip dokumentus, dar tyrinės istorikai, tikslindami detales, nes fotografijos liudija atskirų asmenybių ir minios vaidmenį išskirtiniame mūsų šalies istorijos tarpsnyje. Tai visos tautos pareikštos valios autentiškas liudijimas. Unikalu, kad šie darbai sukurti ne spaudos užsakymu, todėl prabloškia temų platumas ir milžiniškas fotografijų kiekis. Ta aplinkybė, kad jos buvo sukurtos iš asmeninio pilietinio įsitikinimo, ir yra jų įtaigos paslaptis. Kazlauskas ne tik dokumentuoja, bet ir nukelia mus į ypatingą emocinę tų herojiškų metų atmosferą, suteikdamas vaizdams simbolinę prasmę".

Sukrečiantys vaizdai užfiksuoti pirmosiose ekspedicijose į Sibiro tremties vietas, kai buvę tremtiniai važiavo parsivežti savo artimųjų palaikų, likusių šiaurės jūrų salose ir kitose atšiauriose vietovėse. Fotografijose — jūros bangų nuskalautų kapinių liekanos, amžino įšalo kraupiai išsaugoti palaikai, kryžių statymas įvairiuose Sibiro pakraščiuose. Pačiam Juozui Kazlauskui, buvusiam tremtiniui, ši tema artima ir skausminga. Jis paauglystėje kartu su pusbroliu net bandė Jenisiejumi išplaukę bėgti iš tremties, bet juos bematant sugavo ir grąžino atgal.

Man su Juozu Kazlausku teko bendrauti nuo 1988 m., kai pradėjo kurtis politinių kalinių ir tremtinių organizacijos. Mes susitikdavome Vilniaus tremtinių ir politinių kalinių bendrijos susirinkimuose, vakaruose, įvairiuose renginiuose. Tada ir vyko pirmosios ekspedicijos į tremties vietas. Juozas visada trokšdavo jose dalyvauti, nors lemtinga Parkinson liga jį jau kamavo. Prisimenu, kaip keliavo į Vatikaną, fotografavo popiežių Joną Paulių II, parvežė mums jo pašventintus medalionus, pasakojo įspūdžius. Įamžino ir istorinį popiežiaus vizitą Lietuvoje, šventas Mišias Kryžių kalne, maldą Aušros Vartų koplyčioje. Būtent tada ir dar vėliau įamžino daugumą Lietuvos laisvei nusipelniusių žmonių, sąjūdžio steigėjų, neužmirštamų mitingų akimirkas. Anot žinomo kritiko Skirmanto Valiulio, laisvė Juozui buvo ne poza, ji gyveno jo širdyje...

Tit-Arių sala. Palaikų sugrąžinimas, 1989. Juozo Kazlausko nuotr.

Igarkos kapinės, 1989. Juozo Kazlausko nuotr.

Juozo Kazlausko fotografijų paroda.

Atsimenu paskutines Juozo mūsų jau turėjome Juozo Kazlausko Kazlausko vardines, į kurias jis pakvietė būrelį buvusių tremtinių: pirmąjį Vilniaus tremtinių susibūrimo vadovą (dabar taip pat jau amžiną atilsį) Saulių Žukauską, Antaną Skaisgirį, dabartinę Lietuvos invalidų draugijos pirmininkę Zitą Valaitytę, Rimvydą Racėną, dabar globojantį tremties vietose išmėtytas lietuvių kapines, naujai pastatytus kryžius ir paminklus, vos penkių savaičių sulaukusį, 1941 m. birželio 14-ąją ištremtą Rimantą Kuprį. Skanavome Dalios Kazlauskienės tortą, bendravome su tada dar moksleiviu sūnumi, Juozo mylimu katinu, žiūrėjome fotografijas, kurių namuose buvo tūkstančiai. Tik pats šeimininkas greit pavargdavo, trumpai pasėdėdavo užsimerkęs ir vėl maloniai šypsodavosi. Dauguma albumą *Teesie...*, į kurį sudėtos sukrečiančios fotografijos iš ekspedicijų į tremties vietas, pirmųjų parvežtų iš tolimos šiaurės tremtinių palaikų laidotuvių Lietuvoje vaizdai, kryžiai pastatyti Sibiro platybėse vos tik atkūrus nepriklausomybę.

Paliktas didžiulis archyvas ir ateityje turėtų susilaukti leidėjų dėmesio. Visai neseniai Lietuvos nacionalinis muziejus išleido fotografijų albumą *Sausis. Laisvės fotografija*, kuriame išspausdinti keliolikos autorių darbai, iš kurių keliasdešimt būtent Juozo Kazlausko. Tai jo įamžintos tragiškos 1991 metų sausio 11-13 dienos, kai buvo užgrobti Spaudos rūmai, Lietuvos televizija, televizijos bokštas, prie kurio pralietas gynėjų kraujas. ✠

Vatikanas: jei Vilnius priklauso Lietuvai, tai Lietuva priklauso Sovietų Sąjungai

ROMUALDAS KRIAUČIŪNAS

Kęstutis Salickas. *Lietuvos krikščionių demokratų sąjungos veikla emigracijoje (1940-1990).* Magistrinis darbas. Vilniaus universitetas, Istorijos fakultetas, Naujosios istorijos katedra. Vilnius, 2005. 68 psl., kietais viršeliais.

Pernai metais suejo 120 metų nuo prel. Mykolo Krupavičiaus gimimo (1885.10.1) ir 35 metai nuo jo mirties (1970.12.4.). Šios sukaktys buvo įvairiai prisimintos ir paminėtos spaudoje, minėjimuose, mokslinėse konferencijose bei literatūroje. Prie pastarosios galima netiesiogiai rikiuoti ir čia aprašomą magistrinį darbą, nors ši sukaktis tame moksliniame darbe visai neminima.

Įvade autorius primena, kad Lietuvos Krikščionių demokratų partija (LKDP) yra viena seniausių tradicinių partijų Lietuvoje, susikūrusi 1904 metais, ir kaip organizuota grupė jau dalyvavusi Vilniaus Seime. Tarp 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės akto signatarų buvo daug šios politinės jėgos atstovų.

Steigiamajame Lietuvos Seime (1920 m.) Lietuvos krikščionys demokratai turėjo daugumą. „Jie neatidėliodami ėmėsi kraštui reikalingiausių reformų. 1920-1922 m. krikščionys demokratai pasiūlė ir jiems vadovaujant buvo parengtas bei priimtas Seime Žemės reformos įstatymas, Lietuvos Respublikos Konstitucija, įvestas piniginis vienetas – litas" (psl. 4).

Toliau įvade rašoma, kad LKDP buvo viena įtakingiausių partijų ir I bei II Lietuvos Seimuose. Iki 1926 m. buvo pradėta įgyvendinti Žemės reforma, reformuota švietimo sistema. Tačiau čia nei žodžiu neužsiminta apie prel. Mykolo Krupavičiaus nuopelnus, o jų tikrai buvo.

1926 m. gruodžio 17 d. karinio perversmo būdu į valdžią atėjus Antanui Smetonai, krikščionys demokratai, nors ir nežymiai, dar dalyvavo politinėje veikloje, bet, naujai valdžiai uždraudus kitas politines partijas krikščionys demokratai savo veiklą buvo sustabdę.

Šioje studijoje pakartotinai naudojamas „krikdemo" terminas be jokių kabučių. Sutrumpintai tai reiškia demokratų patijos narį. Mano patirtyje tas terminas buvo naudojamas krikščionių demokratų opozicijos ir turėjo pašiepiančią prasmę. Tačiau tiek šiame veikale, tiek dabartinės Lietuvos politiniame gyvenime krikdemo terminas yra plačiai naudojamas ir, matyt, nebeturi tų pašiepiančių savybių.

LKDP savo veiklą atnaujino jau pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, 1946 metais Vakarų Vokietijoje. Ten įvykusiame suvažiavime buvo atnaujinta LKDP veikla. Daugumai lietuvių emigruojant į JAV, ten persikėlė ir partijos branduolys. Nuo 1950 metų pasikeitė ir partijos pavadinimas – iš LKDP į Lietuvių krikščionių demokratų sąjungą (LKDS). Buvo pakeistas ne tik pavadinimas, bet ir partijos statusas. LKDS tapo pasaulinė organizacija, vienijanti visus lietuvius krikščionis demokratus laisvajame pasaulyje.

Šios studijos tyrinėjamasis laikotarpis – 1946 iki 1990 – yra labai platus. Pasirinkta aprašyti tik vieną LKDS veiklos sritį – tarptautinę veiklą. Buvo naudojamas analitinis, chronologinis ir aprašomasis metodas. LKDS veikla suskirstyta pagal veiklos priemones ir pateikiama chronologinė eilė:

Memorandumų rezoliucijų priėmimas;

Įvairūs pareiškimai, reaguojant į su Lietuva susijusius tarptautinius įvykius;

Dalyvavimas tarptautinių organizacijų veikloje.

Ruošiant studiją buvo naudotasi Lietuvos istorijos institute eančiu „Fondu Nr. 54" – Mykolo Krupavičiaus archyvo fondu. Tai buvo pirminiai šaltiniai. „Susipažinta ir panaudota informacija iš beveik visų LKDS posėdžių protokolų, LKDS konferencijų protokolų, konferencijose skaitytų pranešimų". Taip pat naudotasi pasauliniame kompiuterių tinkle surastais šaltiniais, oficialiu Europos saugumo ir bendradarbiavimo organiza-cijos puslapiu.

Autorius pastebi, kad šiame darbe beveik neanalizuota ir neaprašyta LKDS veikla XX a. šeštame dešimtmetyje, nes dokumentų iš šio laikotarpio beveik neišlikę.

Kruopščiai surinktoje ir aprašytoje medžiagoje daug įvairių dokumentų ir įvykių. Čia paminėsiu tik porą kiek galima įdomesnių atvejų eiliniam skaitytojui. 1966 m. buvo 1000-osios metinės, kai Lenkija apsikrikštijo. Ta proga Vatikano pašto tarnyba išleido specialią seriją pašto ženklų Krikščionybės jubiliejui Lenkijoje paminėti. Viename pašto ženkle pavaizduoti Vilniuje esantys Aušros Vartai. „Šio fakto užteko, kad tarp lietuvių emigracijoje kiltų sujudimas, o LKDS imtųsi priemonių šiam nesusipratimui atitaisyti" (psl. 40).

Buvo rašyta Vatikano valstybės sekretoriui ir Italijos prezidentui. 1966 m. liepos 21 d. buvo susilaukta atsakymo iš Šv. Sosto, kur popiežius labai išsamiai atsako į priekaištavimus dėl pašto ženklų serijos. Cituoju iš to popiežiaus Pauliaus VI laiško: „Šiuo metu mes galime pasirinkti tarp dviejų galimų logiškų sprendimų: pripažinti, kad teisėta yra iki II pasaulinio karo buvusi situaciją, arba priimti dabar egzistuojančią situacija, kaip *de facto*. Mano manymu, būtų nelogiška kartais laikytis vieno varianto, kartais kito, atsižvelgiant į tam tikrus interesus. Negali būti pamirštas faktas, kad Vilnius Lietuvai buvo atiduotas Sovietų Sąjungos, kuri tuo pačiu metu nusprendė, kad Lietuva yra integrali jos dalis. Jeigu lietuvių tauta nepripažįsta ir nelaiko savęs Sovietų Sąjungos dalimi, tuo pačiu ji neturi teisių į Vilnių" (psl. 42).

Įdomi studijos autoriaus Kęstučio Salicko pastaba. „Šv. Sosto nuostata aiški – Vilnius Lietuvai buvo grąžintas Sovietų Sąjungai nuo 1940 m. okupuojant Lietuvą! Jeigu Šv. Sostas nepripažįsta Baltijos valstybių aneksijos, tai nelogiška būtų pripažinti Vilniaus krašto perdavimą Lietuvai. Vilnius iki karo pri-klausė Lenkijai! Šv. Sostas laikosi nuos-tatos, kad po karo Europos politinis že-mėlapis pakeistas neteisingai, taigi Vil-nius turėtų priklausyti Lenkijai, ne Lie-tuvai. Tuomet ir Aušros Vartų šventovė teisėtai priklauso Lenkijos Katalikų Bažnyčiai ir gali būti vaizduojama pašto ženklų serijoje, kuri skirta Krikščionybės Lenkijoje tūkstantmečiui" (psl. 42). Ar Kęstučiui Salickui žinoma, kad Vil-nius buvo Lenkijos užgrobtas, tuo sulaužant tarptautinę sutartį ir iš to išplaukiančius įsipa-reigojimus? To, matyt, nežinojo ar nenorėjo žinoti Vatikanas.

Kitas įdomus momentas aptariamas vadinamame V. Žalakevičiaus „incidente". 1966 m. gruodžio mėn. į Paryžių oficialiam vizitui buvo atvykęs Sovietų Sąjungos premjeras Kosygin, kurio delegacijoje buvo ir lietuvis kino režisierius V. Žalakevičius, atsivežęs filmą „Niekas nenorėjo mirti". Jame rodoma, kaip pačių lietuvių rankomis krašte buvo sunaikinta partizanų kova prieš sovietinę okupaciją. Iš to meto išlikusiame krikščionių demokratų pranešime teigiama, kad šiame filme partizanai yra parodomi kaip tikri banditai, kenkiantys lietuvių tautai ir ją skriaudžiantys. Atvežto filmo peržiūroje dalyvavo visa Prancūzijos Lietuvių Bendruomenės Krašto valdyba ir kai kurie Prancūzijos ir LB Tarybos nariai. Negana to, buvęs Lietuvos karo atašė ir Prancūzijos Lietuvių Bendruomenės Krašto Tarybos narys pulkininkas J. Lanskoronskis suruošė V. Žalakevičiui priėmimą.

Kalbos apie filmo parodymą Paryžiuje dar ilgokai nenutilo. Cituojamas laiškas, rašytas 1967 m. balandžio 24 d.: „Visuomenė čia yra sunerimusi ir reikalauja gilesnio viso šio incidento ištyrimo... Esu painformuotas, kad pulkininkas Lanskoronskis yra atleistas iš Pavergtųjų tautų Lietuvos delegacijos nario pareigų" (psl. 45).

Šio mokslinio veikalo pabaigoje duodamos 7 išvados. Čia išvardinu tik tų išvadų kategorijas:

1. LKDS veiklos atkūrimas pokarinėje Vakarų Vokietijoje vyko sunkiai.

2. LKDS veiklos tikslas emigracijoje – nepriklausomos, demokratiškos ir krikščioniškais pagrindais tvarkomos Lietuvos atkūrimas.

3. 1956 m. priimtas pirmasis LKDS statutas tremties laikotarpiui.

4. Pagal LKDS statutą memorandumus, deklaracijas ir rezoliucijas galėdavo priimti tik LKDS konferencija, nors būdavo ir išimčių.

5. LKDS vadovai tinkamai įvertino tarptautinių organizacijų svarbą savo tikslų įvykdymui.

6. LKDS reaguodavo į visus tarptautinius įvykius, kurie buvo susiję su Lietuva. Reakcija priklausydavo nuo įvykio svarbos.

Smagu matyti, kad į laisvą Lietuvą pamažu grįžta įvairūs išeivijos archyvai. Dar smagiau matyti, kad tie grąžinti archyvai nėra vien tik sandėliuojami, bet yra studijuojami, tyrinėjami ir jais naudojamasi, siekiant aukštojo mokslo viršūnių. ■

Violeta Urmana Metropolitan Operos rūmuose

Šiomis dienomis Metropolitan Opera New York paskelbė būsimo 2006–2007 m. sezono repertuarą. Iš viso bus atliekamos 28 operos, iš jų — šeši nauji pastatymai: R. Strauss „Die Aegyptische Helena", G. Rossini — „Il barbiere di Siviglia", C. W. Gluck — „Orfeo ed Euridice", nauja kiniečio kompozitoriaus Tan Dun opera „The First Emperor", G. Puccini „Madama Butterfly" ir to paties kompozitoriaus trijų vienveiksmių operų triptikas — „Il tabarro", „Suor Angelica" bei „Gianni Schicchi".

Kitos 20 operų bus ankstyvesnių pastatymų pakartojimai, tarp jų ir U. Giordano „Andrea Cenier", ir A. Ponchielli „La Gioconda".

Šiose dviejose operose pagrindines roles trylika kartų dainuos lietuvaitė Violeta Urmanavičiūtė-Urmana. Prieš daugelį metų Gluck operoje Euridicę dainavo kita lietuvaitė — Lilija Šukytė. Urmanos dalyvavimas yra numatytas šiuose spektakliuose: „La Gioconda" — rugsėjo 26, 30 d., spalio 4, 7, 11, 14 ir 21 d. (pastarasis spektaklis tą dieną popiet bus transliuojamas per radiją), o „Andrea Cenier" — kitų metų (2007) kovo 22, 26, 29, blandžio 2, 7 (transliuojama popiet per radiją) ir 18 d.

Operos skelbime apie atlikėjus V. Urmana pristatoma, kaip „supremely talented artist". Vokalo žinovai pripažino jos balso plačią apimtį, tačiau, jų manymu, jos žemas registras skambėjo per daug šviesiai ir ne visai tiko jos dainuotoms kontraltų Azučenos bei Ulrikos rolėms. Todėl su nekantrumu laukiama šį sezoną jos pasirodymo šiose, stipraus soprano reikalaujančiose, rolėse.

Vytautas Strolia

EGLĖ **PEREDNYTĖ**

Šventovė

Giliai giliai mano širdyje yra siauras takelis, kuris veda į šventovę.

Atsargiai praveriu duris... Dega žvakės, sklinda smilkalų aromatas. Prietema. Kur pažvelgsi – visur gėlės: neužmirštuolės, tulpės ir krokai, šilagėlės ir narcizai, žibuoklės ir rasakilos... Jeigu įsiklausytum, išgirstum, kaip jos taria vienintelį vardą: Jėzau, Jėzau, Jėzau – kartoja jos – Jėzau gražiausias iš gražiausių, Jėzau, geriausias iš geriausių, Jėzau, gyvojo Dievo sūnau, karalių Karaliau Jėzau...

Ten, širdies gelmėse, vyksta stebuklai. Čia nėra mirties. Visi, kuriuos myliu, susirenka prieš Jėzaus veidą. Mano vaikystės draugas katinas ateina ir murkdamas susirango ant kelių, mano miręs senelis apkabina mane. Čia sugrįžta gražiausios mano gyvenimo akimirkos, ir aš vėl esu maža mergaitė, šokanti lietuje...

Tavo akys tokios šiltos ir gyvos, Jėzau. Aš klaupiuosi prieš Tavo meilę – begalinė kaip jūra jinai. Kad galėčiau niekados neišeiti iš čia, niekados nepalikt šios palaimintos vietos.

Jėzau... visad esi manyje. Giliai giliai širdyje, toj šventovėje, kurios niekas nežino. Bet kada galiu grįžti čionai ir priglusti prie Tavo širdies.

Dvi vienuolės

Tamsioje bažnyčioje prie altoriaus klūpojo sena vienuolė.

„Jėzau, aš atėjau į vienuolyną kupina vilčių, kad mano gyvenimas pasikeis. Bėgo dienos, o niekas nesikeitė. Tik tos pačios monotoniškos maldos, ta pati rutina, tie patys darbai, ta pati aš, Viešpatie. Tu išvedei mane į dykumą ir palikai. Metai po metų gyvenau joje. Atrodė, kad visas gyvenimas nustojo čia, po dykumos saule. Šaukiausi Tavęs – Tu neatsiliepei. Ar ilgai dar turėsiu kentėti?"

Jaunutė vienuolė suklupo prieš tabernakulį po dienos darbų.

„Myliu Tave, Jėzau. Jaučiu Tave taip arti! Tavo meilė – tokia begalinė! Neturiu žodžių išsakyti tam džiaugsmui, kuriuo Tu mane apdovanoji kas dieną. Ačiū Tau, Mylimasis!"

Jėzus žiūrėjo į jas ir šypsojosi. Abi jas mylėjo vienodai – tą laimingąją ir tą, nelaimingą. Jeigu jos būtų įsiklausę, būtų išgirdę žodžius: „Myliu jus begaline, beprotiška meile, mano dukros."

Kryžius

Jis rymo laukų platybėse visiškai vienas – senas kryžius su nukryžiuotuoju.

Kartais pro šalį prabėga vaikai, kartais pralekia kelios mašinos, prarisnoja arkliukas, įkinkytas į šieno vežimą, kartasis žilas senelis sustoja ir nusiima skrybėlę ar sena moterėlė skubiai persižegnojusi vėl bėga prie savo darbų...

Visi bėga ir bėga. Tik mažytė mergaitė, prisiskynusi lauko gėlių, niekur neskuba. Ji prieina prie kryžiaus ir papuošia jį gėlėmis. Apkabina ir nebepaleidžia. Ilgai ilgai jie stovi dviese – kryžius ir mergaičiukė – kol galiausiai ateina mama ir parsiveda ją namo.

Po daugelio metų ji taip pat stovės čia, plėšoma nepakeliamo skausmo dėl sūnelio mirties, tik gėlių nebebus ir mamos, kuri ją parsivestų namo. Ir tada Kristus žvelgs į ją taip pat tyliai ir nuolankiai – kaip Jis vienas temoka. Ji suklups prie šio kryžiaus ir jo nebepaleis, kol iš skausmo sustos širdis.

Ją palaidos čia pat, prie kryžiaus, jau pasvirusio kelio pakraštyje. Palaidos tyliai ir paprastai, žmonės greit išsiskirstys, liks tik jos našlaitė dukra ir vyras. Duktė verks apkabinusi kryžių , tėvas ragins keliauti namo, bet ji jo negirdės.

Jau suaugusi ji čia ateis ir stovės prie motinos kapo. Kryžius bus jau nuvirtęs. Ji bandys jį pakelti, bet galiausiai numos ranka ir paliks dūlėti, kol galiausiai neliks nė ženklo, kad jo čia būta.

Duktė pastatys naują kryžių. Atsives prie jo savo vaikus, jie linksmučiai klegės, ir niekas nepastebės ašaros, kuri iš lėto slinks žemyn nukryžiuotojo skruostu.

Vaikai klegėdami nubėgs prie mašinos, o jų motina tyliai stovės ir melsis – už tuos, kurie buvo, kurie yra, kurie bus. Už tą nukryžiuotojo ašarą.

Klajūnai

Jie susitiko kelio viduryje – du benamiai – šuo ir žmogus.

– Rrr, – suurzgė šuo.

Žmogus sustojo. Nenorėjo paragauti šuns dantų, tad stovėjo nejudėdamas tol, kol šuo, vis dar grėsmingai urgzdamas, atsargiai priartėjo prie jo. Žmogus kvepėjo nekaip – jau daug dienų buvo nesiprausęs ir nesiskutęs, rūbai taip pat nematę vandens ir muilo. Jis buvo nuvargęs ir nematė jokios išeities iš tokio gyvenimo.

Šuns kailis buvo pilkas, bent jau taip atrodė – padengtas storu purvo sluoksniu jis buvo praradęs tikrąsias spalvas. Šuo buvo šlubas ir senas, be to, alkanas. Jis tikėjosi gauti bent kasnelį iš šio keisto žmogaus, kuris stovi ir žiūri į jį. Ir šypsosi – tik dabar jis pastebi šypseną, ir suurzgia dar garsiau – nepapirksi manęs, daug tokių aš mačiau – pirma šypsosi, o po to sviedžia akmenį!

Žmogus nieko neturi, tad ištiesia tuščias rankas:

– Ateik!

– Rrr!

– Eikš pas mane!

Šuo atsargiai artėja.

– Geras šunelis, geras...

Žmogus pritupia. Šuo prisiartina. Žmogaus ranka iš lėto leidžiasi ant šuns nugaros. Atsargiai atsargiai jis paglosto bastūną.

– Eime!

Šuo nuseka iš paskos.

Du bičiuliai – benamiai klajūnai – tolsta keliu. Prasigiedrija, švysteli netgi saulutė.

– Uždainuokim! – sako žmogus. Šuo neatsako nieko, tik suvizgina uodegą ir šuniškai nusišypso.

Naktis

Jauna motina migdo vaikelį. Tyliai niūniuoja. Vėlu. Naktis išskleidė savo sparnus ir apklojo jais visą žemę. Visi miega – tik mažasis dar ne.

Apie ką ji svajoja – ši jaunutė mama tamsoje. Gal apie tą, kurį migdo? Koks jis bus, kai užaugs?

Kai užaugs? Šimtas tūkstančių metų praeis, kol užaugs – toks mažutis!

– Mik, vaikeli, mik, mažuti. Čiūčia liūlia---

Užmigo. Ji pakyla ir be garso žengia prie durų.

– Aaa!

Pabudo!

Ji sugrįžta prie jo.

– Mik, vaikeli, mik, mažuti---

Galiausiai užmiega. Ji ilgai žiūri pro langą ir šypsosi, pati nežinodama kam. Jai gera.

Vyras sugrįžta vėlai. Atsargiai pabučiuoja miegantį kūdikį, po to apkabina žmoną. Tamsoje prie kūdikio lovelės susitinka jų lūpos.

Šviesa vasaros naktis. Visas pasaulis miega. Rytoj laukia sunki diena, bet šįvakar gera būti kartu, tamsoje, kai greta alsuoja tavo kūdikis ir laukia kupina švelnumo naktis. Labanakt!

Būti

Žvejys. Vienišas žmogaus siluetas nakties tamsoje.

Teka upė. Kartais pasigirsta garsus tekšt – iš vandens iššoka žuvis ir vėl neria į gelmę.

Kartais žuvis susigundo jauku ir užkimba. Tamsoje pasigirsta grumtynių garsai – ir žuvis jau ant kranto. Dar viena. Bet ar tai svarbu?

Svarbiausia būti čia, nakties tamsoje, ir tylėti, ir laukti. Ir klausytis upės srovenimo. Ir niūniuoti. Taip, svarbiausia – būti čia ir dabar. Būti laimingam. Būti.

Šiaurės Amerikos Lietuvių muzikos sąjungos seimą pasitinkant

FAUSTAS STROLIA

Malonu matyti, kad pasiruošimas Dainų šventei patikėtas jaunajai mūsų kartai, taip tvarkingai rieda pirmyn. Su Dainų švente yra vilties atgaivinti ir muzikų bei muziką remiančių suvažiavimo — ŠALMS-gos seimo — tradiciją, kuri buvo dažniausiai rišama su praėjusiomis dainų šventėmis.

Todėl ir šį kartą, rytojaus dieną po š.m. įvyksiančios Dainų šventės, kviečiame muzikus bei kitus kultūrininkus, palaikančius mūsų muzikinę gyvybę, į ŠALMS–gos seimą, kuris įvyks pirmadienį, liepos 3 d., 10 val. r., Čikagos Jaunimo centre.

Bus aukojamos šv. Mišios už mirusius sąjungos narius, po jų bendri pusryčiai JC kavinėje, sąjungos naujos valdybos rinkimai ir naujo *Muzikos žinių* redaktoriaus suradimas. Bandykime visi pergalvoti, ką norėtume siūlyti į redaktorius ir į valdybą, kuriame mieste norėtume matyti sėkmingai dirbančią naują sąjungos valdybą. Jei būtų visuotinis pritarimas, reikėtų siekti sąjungai tokio pat statuso, kaip Tautinių šokių institutas, teisiškai įsikorporuojant į Amerikos valstybines įstaigas. Tuo atveju kitai dainų šventei būtų užtikrinti finansiniai pamatai ir nebereikėtų siūlo galo ieškoti.

Seimo dalyviai turės progą susipažinti su nepaprastais muzikiniais turtais, sukauptais ten pat Jaunimo centre esančiame Žilevičiaus–Kreivėno muzikologijos archyve. Šiam archyvui reikalingas visų ŠALMS–gos narių dėmesys. Seimo proga ne tik su archyvu susipažinsite, bet pasvarstysite ir jo ateitį, kaip sąjunga turėtų prisidėti, kad archyvas klestėtų. Malonėkite susitvarkyti savo kelionės į Dainų šventę planus, kad galėtumėte kelias valandas (nuo 10 v. r. iki 1 val. p.p.) dalyvauti.

Sąjunga leidžia žurnalą *Muzikos žinios*. Jis prasmingai atspindi šio laikotarpio mūsų muzikinę lituanistiką. Lietuvos muzikos institucijos pagarbiai pažymėjo žurnalo 70 metų sukaktį ir Klaipėdos universitetas surengė nuo 1934 m. išleistų žurnalo numerių parodą. Jei kiek daugiau visi prisidėtų savo straipsniais, žurnalas būtų įdomesnis ir reikšmingesnis.

Nuo 1934 m. žurnalą leido vargonininkai. Jau daugelį metų sąjungos revizorius Manigirdas Motekaitis kruopščiai patikrina sąjungos iždą. Pastaruoju metu dauguma narių žurnalą dosniai remia, todėl kartais surenkame pakankamai pinigų leisti vis naują numerį, tad nevalia mums pasiduoti. Užsidaryti būtų lengviausias sprendimas, bet kažin, ar gudrus? Tuo nelaimingu atveju, jei būtų siūlymas žurnalo leidybą sustabdyti, reikia balsavimo ir nutarimo, kam perduoti iždą.

Be abejo, susirinkus būtų gera proga pasidalinti ir Dainų šventės įspūdžiais. Apie savo dalyvavimą (ir kiek asmenų) prašau pranešti ar palikti žinutę ne vėliau kaip Prisiminimo dieną — Memorial Day (gegužės 29 d.) šiuo adresu: Faustas Strolia, 15325 Sequoia Str., Oak Forest, IL 60452, tel. 708–687–1430, arba siųsti elektroniniu paštu: **theres8@comcast.net**

Lietuvių vargonininkų suvažiavimo dalyviai 1956 m. liepos 2 d. Šv. Kryžiaus parapijos patalpose. I eil. iš kairės: Justinas Kudirka, Justina Karpiutė, kun. Juozas Prunskis, prof. Juozas Žilevičius, prel. Jonas Balkūnas, Aleksandras Aleksis, kun. Jonas Pakalniškis (?), X, Kostas Gaubis; II eil.: Antanas Visminas, Antanas Stulga, Juozas Olšauskas, Juozas Kreivėnas, Genovaitė Giedraitienė, Pranas Bujanauskas; III eil.: X, X, Antanas Skridulis, Stepas Sodeika, Bronius Budriūnas, Pranas Ambrazas; IV eil.: X, Jonas Zdanius, Antanas Giedraitis, Ričardas Sabonis, Algirdas Kačanauskas ir Vladas Baltrušaitis.

Atsišaukimas į muzikus

Po VIII dainų šventės, liepos 3 d., 10 val. r., Čikagos Jaunimo centre šaukiamas Šiaurės Amerikos Lietuvių muzikos sąjungos visuotinis seimas. Sąjunga įsteigta 1911 m. ir nuo 1934 m. leidžia žurnalą *Muzikos žinios*, kuriame bando atspindėti mūsų užjūrio lietuvišką muzikinę veiklą. Sąjungai per gyvavimo laiką priklausė vargonininkai, vėliau ir kompozitoriai, solistai — vokalistai ir instrumentalistai, ar choristai, ir visi, kuriems rūpi palaikyti savą žurnalą ir lietuvišką muzikinę gyvybę. Mūsų seimai būdavo jungiami su dainų šventėmis, kada dauguma narių savaime suvažiuoja. Seimas turi išrinkti naują valdybą ir persvarstyti ateities veiklą. Kviečiame visus, o taip pat naujus narius prisijungti. Apie dalyvavimą prašau pranešti Faustui Stroliai iki gegužės 29 d. (adresas ir kita informacija pateikiama aukščiau). ■

Antrasis transatlantinis skrydis

Atkelta iš 3 psl.

istrą Anglijai Bronių Balutį. Trumpai pabendravęs taip pat ir su Londono lietuviais, keleiviniu lėktuvu išskrido į Berlyną. Iš Berlyno traukiniu išvažiavo į Lietuvą.

Transatlantinį lakūną ltn. Feliksą Vaitkų Lietuvoje žmonės visur pasitiko kaip herojų.

Netrukus, spalio 5 d., į Kauną atvyko lakūno žmona Marta. Kaip garbės svečiai, Vaitkai keliavo po Lietuvą, aplankė Felikso tėvų gimtines-Gruzdžius, Žagarę, kitus miestus ir miestelius. Taip pat į Kauną buvo atgabenta ir „Lituanica II", kuri, perskridus Atlantą, tapo Felikso Vaitkaus nuosavybe. Lėktuvą už 90 tūkst. litų pirko Lietuvos vyriausybė. Jis buvo remontuotas Karo aviacijos dirbtuvėse ir paskirtas karo aviacijos rikiuotės tarnybai. Lapkričio 7 d. Vaitkai laivu išvyko į JAV.

1938 M. Feliksas Vaitkus baigė Čikagos universitetą, įsigijo filosofijos bakalauro laipsnį, vėliau Massachusetts valstijos technologijos instituto inžinieriaus diplomą. Antrojo pasaulinio karo metu mobilizuotas į JAV armijos karines oro pajėgas, tarnavo Seattle, Washington. Kaip lakūnas bandytojas prie „Boeing" lėktuvų gamyklos, ore išbandė daugiau kaip tūkstantį „skraidančių tvirtovių" B-17 ir B-29 bombonešių. Po karo Feliksas Vaitkus, pakeltas į aviacijos pulkininko leitenanto laipsnį, daugiau nebeskraidė, buvo vėl pašauktas į kariuomenę ir paskirtas technikos aprūpinimo viršininku JAV karinėse oro pajėgose Wiesbaden, Vakarų Vokietijoje. Čia 1956 m. liepos 25 d., ištiktas širdies priepuolio, mirė. Palaidotas Kohler miestelio kapinėse, Wisconsin. ■

Aviacijos metraščiuose Felikso Vaitkaus skridimas per Atlantą įrašytas kaip lietuvio lakūno garbingas žygis.